

*Working Papers
of the Department of Ecocommunication*

NR 5

*Adam Mickiewicz University
Faculty of Modern Languages and Literature
Department of Ecocommunication*

Poznań 2009

‘Healthy’ first language acquisition is dependent on the necessarily interlocked and synergistic nature of the ‘biological-psychological’ and ‘social-cultural’ milieus

Stanisław Puppel

1. Introduction

In the vast literature of the subject matter which has accumulated to date, the problem of first language acquisition has been approached mainly within isolated perspectives, that is, either within the biological-psychological perspective or within the social-cultural one, thus suggesting the presence of different methodologies and the highly differentiated impacts of these isolated perspectives on the very process under consideration. In what follows, it is assumed that such an exceedingly reductionist ‘isolationism’ of the afore mentioned perspectives does not allow one to properly account for the unfolding of the process of first language acquisition. Subsequently, it is assumed that first language acquisition may best be characterized by viewing it as a dynamism which is simultaneously rooted, as it were, in two major and determining ‘milieus’, namely the human communicating agent-internal ‘biological-psychological milieu’ (i.e. the internal environment) and the human agent-external ‘social-cultural milieu’ (i.e. the external environment). It is assumed that both milieus are very complex in nature and include a number of inherent factors with each playing a vital role in the process of first language acquisition. It is also assumed that both milieus function synergistically, that is, they necessarily interact with each other thus also necessarily supplementing and supporting each other such that one may refer to them jointly as a homeostatic, bi-partite, interlocked, interdependent and intricate system of internal-external environmental factors (e.g. see Engel, 1953). This means that if either of the two major parts of that system turns out to be in any way defective, it may tend to exert a negative (i.e. ‘unhealthy’) influence on the entire process of first language acquisition. It is finally assumed that, conversely, the overall health of the respective parts of the above complex machinery is decisive for the maintenance of the ultimately healthy and successful realization of the process of first language acquisition. In addition and in liaison with what has been stated above, the underlying concept of ‘health’ is defined here as the extent of an individual’s temporally protracted physical, emotional, mental (cognitive) and social-cultural ability to

cope with the environment as such. It is thus best viewed within the homeostatic concept of health as involving “the balance between the internal and external environment” (Ananth, 2008:28), where the two environments contribute to the ultimate establishment in every single human of what may be called the ‘trans-milieu-aided communicative design’. Subsequently, it is assumed that every human communicator functions within the said design by way of carrying out acts of communicative engineering tailored to the needs of the particular communicators. In what follows, an attempt is made to present briefly some of the characteristics of the design of the two naturally interdependent milieus under consideration.

2. Profiling the healthy human agent-internal ‘biological-psychological milieu’

It has been shown in ample pertinent literature, in particular in the areas of the neurosciences, and within the more narrow confines of neurolinguistic and psycholinguistic research, that the question of a healthy functioning of the biological-psychological milieu, although the term most naturally implicates the entire organism of an individual human being (in this particular case, a growing human infant) is, in fact, restricted to the problem of the healthy physical substrate to any behaviour, that is, the structure and proper functioning of the ‘physique’ of the brain. This naturalist approach allows one to view the healthy brain as objective and value-free (see Ananth, 2008). In turn, the biologically healthy brain constitutes an indispensable foundation for a psychologically sound ‘mind’ in a more normativist (i.e. socially constructed and value-laden) way (see Ananth, 2008). Their interplay, long known also as the ‘body-mind’ interplay, has traditionally been acknowledged as underlying successful human behaviour, necessarily including one of the most complex forms of human behaviour, that is, linguistic behaviour, and in a more restricted sense, the process(es) of first language acquisition. It is thus pertinent at this point to propose at least a very rough estimate of what constitutes a healthy human brain, followed by a rough estimate of what constitutes a healthy human mind.

2a. Predictors of a healthy human brain

The enormously rich and continuously growing contribution of the neurosciences to the overall characterization of the ‘biological-psychological milieu’ with respect to the problem of first language acquisition has most naturally left behind and is still producing a legacy which may be summarized as an incessant search for the most likely and most successful set of parameters (or predictors) responsible for healthy (i.e. normal) brain functioning in human

agents. Following the literature of the subject, one may state that a healthy human brain, broadly conceived, is one which demonstrates at least the following features:

- it has normal brain tissue density (i.e. it does not contain any tumors and adjoining edema), supported by an efficient cerebral vascular system
- it is a dense and extremely complex system of specialized neural tissue, composed of a hierarchy of seven levels of complexity (i.e. CNS, systems, maps, networks, nerves, synapses, molecules), that has been jointly designed to control actions and reactions of the body (such as breathing, blood circulation, digestion) thus enabling the body to adjust continuously to the contingencies of its changing environment
- it shows a set of proper (that is, *Homo Sapiens Sapiens* (HSS) species-specific) indicators, such as, for example, the encephalization index and the size index, as differing from those of a large variety of other primates
- as a complex neural network, it demonstrates the overall functional performance of the human brain, that is, it is capable of performing nonlinear interactions of neural cells unique to the human brains
- it enables the human organism to adjust to its external environment relatively quickly, smoothly and comfortably
- overall, it is a dissipative multi-component open system which exhibits self-organization in its intricate multi-functional and modular architecture
- it is able to maintain its functional identity and remain in a state far from thermal equilibrium due to its being open to flows of energy and matter, as well as is able to obtain steady information intake from the environment
- functioning under these conditions, the human brain is able to generate small fluctuations which lead to irreversible bifurcations thus increasing the degree of complexity of possible (both old and new) behaviours under the condition of permanently changeable internal and external environments
- it functions in the presence of supporting feedback mechanisms which, generally, allow proper mental performance by way of smooth changes of the various parameters present in the generation of various behaviours, such as in the physical sense of the word 'dynamic and reconfigurable cell assemblies' and in the psychological sense of the word 'feelings and thoughts'
- as a whole, it changes (i.e. develops) over time, that is, ontogenetically, in a linear and statistically predictable fashion.

Obviously, the above list of predictors is very general and is therefore far from being an exhaustive one, but it does allow one to show the rather awesome complexity of the human brain. The list may therefore be preliminarily accepted as responsible for generating the human genus-specific mental global state (i.e. the whole), the specifically human mental disposition, understood on the level of the physical structure of the brain as a global mental state caused by the summative effect of the miniscule and countless many local interactions of its various parts, but where the whole is necessarily present and where it constitutes more than the mere sum of its parts in what may be referred to as every human being's 'physiological-neural health'.

2b. Predictors of a healthy human mind

The afore mentioned global mental state as generated by the activities of a healthy human brain is, in turn, assumed to be responsible for what may be referred to as 'the dynamism of the human mind'. In turn, the dynamism of the human mind, which conforms to the standards of mental health, is involved in maintaining and expressing the individual human agent's cognitive health in all the gnostic functions characteristic of the HSS. One should emphasize at this point that the concept of 'cognitive health' in humans is a very crucial one, as it directly bears on the particular question of the process of first language acquisition. It should also be emphasized that the concept is not to be defined as an indication of a particular mental disease (such as, for example, Alzheimer's disease or Parkinson's disease) but rather as involving a number of interrelated parameters. Thus, a healthy human mind, also very broadly conceived, is assumed to be one which demonstrates the following general features:

- flexible cognitive machinery as a basis for intelligence (i.e. flexible problem-solving capability)
- general memory capability (including broad retrieval capabilities)
- general and specific learning capabilities
- broad visual perception
- broad auditory perception
- processing speed both in motor and perceptual tasks
- overall broad cognitive speediness thus inhibiting latent cognitive growth in infants and children as well as latent cognitive functioning in all humans, irrespective of age.

Again, it should be emphasized that the above list of predictors is far from being complete, but it nevertheless may be used as a sufficient framework for the

characterization of the global mental state in humans thus contributing to the joint characterization of the ‘biological-psychological milieu’. It goes without saying that an average and ‘normal’ individual’s overall health demonstrated within the said milieu, which may also be referred to as ‘psychological health’, is decisive in the successful implementation of the process of first language acquisition.

3. Profiling the healthy human agent-external ‘social-cultural milieu’

As is the case with the human agent-internal ‘biological-psychological milieu’, the external social-cultural milieu also needs thorough profiling in order to properly envision and understand more fully the interlocked nature of the two milieus in the process of first language acquisition. It has thus appeared necessary to outline a possible set of features which may be regarded as responsible for a healthy participation of a human communicating agent in the social-cultural milieu, since the latter constitutes the most general ‘niche’ for every single human individual in order to exist efficiently and be fully protected against the various contingencies generated by the external environment.

3a. Predictors of a healthy human social milieu

A healthy human social milieu is one which provides the necessarily open space for all the healthy human interactants who are, in turn, able to build social linkages and engage in a plethora of social interactions in the following major dimensions: exchange, cooperation, conflict, and competition. They are assumed to be able to do so in such a way that neither of the dimensions overshadows the others thus producing in every individual what may be called a balanced social personality. In turn, the latter may be regarded as both the goal and outcome of all socialization processes which collectively contribute to the formation of every single individual capable of unrestrained and socially useful interactions throughout his/her lifespan within the collectively constructed universal mental-social space. Thus, a healthy human individual is assumed to be one who demonstrates throughout his/her lifespan the following general social features:

- humans express growing ‘social intelligence’, in particular:
- human individuals normally tend to feel a part of something larger than themselves, or, more properly:
- humans normally seek to transcend their own personal dimensions, that is, they seek to be civil by seeking other humans in order to get involved in building all kinds of

interactive (i.e. mutualistic) behaviours (i.e. they seek to share information, overcome loneliness and avoid life hazards)

- humans seek to understand others and seek to be understood by others
- humans seek to acquire and optimize social skills that would generally allow them to function on the social level, that is, in a linear and horizontally linked social system of interactions, basically by building (i.e. acquiring) an altruistically sharable linguistic-communicative system which, in turn, underlies the socially testable human linguistic-communicative competence
- humans generally seek to build and manage an ever inclusive responsive and supportive social environment which is able to accommodate every single human individual organized around the following interlocked elements: interaction potential, content of interactions, efficient communication system(s).

3b. Predictors of a healthy human cultural milieu

Culture is assumed to provide an ever embracing super milieu, the social analogue of the air, time and space, in which all humans are necessarily immersed and in which they grow and function as members of the human species. Thus, with respect to culture, a healthy human individual is assumed to be one who demonstrates throughout his/her lifespan the following general cultural features:

- humans express growing 'cultural intelligence', in particular:
- humans demonstrate a growing degree of global and multidimensional self-concept which generally comprises the following sub-profiles:
 - an emotional/affective profile (i.e. the culture of feelings)
 - a cognitive profile (i.e. the culture of cognition)
 - an ethnic profile (i.e. the culture of identity)
 - an expressive profile (i.e. the culture of expression).

4. Final remarks

In what has been said above, it has been postulated that every healthy human child undergoes the process of first language acquisition which necessarily involves the functioning of a homeostatic, interlocked bi-partite and complex system of internal-external environments expressed through a set of predictors. In particular, these predictors are grouped in a highly coordinated and yet distributed operational system of 'biological-psychological' and 'social-cultural' milieus. A healthy child may therefore be best

portrayed as being able to grow as well as acquire and develop a native language within these interconnected and co-activated milieus thus finally reaching a three-level, i.e. biological-social-cultural, maturity which enables him/her to function in a healthy way within a well-balanced multifunctional and socially reproducible (i.e. sustainable) trans-milieu-aided communicative design. Within this design, the said balance is most naturally (i.e. healthily) attained through necessary multiple trade-offs of the design's components. These may, in turn, be regarded as leading to the establishment of large-scale optimization of the homeostatic functioning of the two milieus which is then expressed both through the proper command/competence of the native language as well as in context-driven diversified acts of communication.

Bibliography:

- Aertsen, A., G. Gerstein and P. Johannesma. 1986. "From neuron to assembly: neuronal organization and stimulus representation". In Palm, G. and A. Aertsen. (eds.). **Brain theory: proceedings of the first Trieste meeting on brain theory, October 1-4, 1984**. Berlin: Springer-Verlag.
- Ananth, M. 2008. **In defense of an evolutionary concept of health: nature, norms, and human biology**. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Bates, E. and B. MacWhinney. 1982. "Functionalist approaches to grammar". In Wanner, E. and L. Gleitman. (eds.). **Language acquisition: the state of the art**. Cambridge: Cambridge University Press. 173-218.
- Boorse, C. 1977. "Health as a theoretical concept". **Philosophy of Science** 44.4. 542-573.
- Brooks, V.B. 1986. **The neural basis of motor control**. Oxford: Oxford University Press.
- Delamater, J. (ed.). 2003. **Handbook of social psychology**. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Earley, P.C. and S. Ang. 2003. **Cultural intelligence: individual interactions across cultures**. Stanford: Stanford University Press.
- Eccles, J.C. 1989. **Evolution of the brain: creation of the self**. London: Routledge.
- Engel, G.L. 1953. "Homeostasis, behavioral adjustment and the concept of health and disease". In Grinker, R.R. (ed.). **Mid-century psychiatry**. Springfield, IL: C.C. Thomas.
- Evarts, E.V. 1981. "Role of motor cortex in voluntary movements in primates". In **Handbook of physiology: the nervous system**. Vol. 2. Bethesda, MD: American Physiological Society. 1083-1120.

- Gleason, J.B. 1997. **The development of language**. Boston: Allyn and Bacon.
- Goleman, D. 1995. **Emotional intelligence**. New York: Bantam Books.
- Granit, R. 1977. **The purposive brain**. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Groves, P.M. and K. Schlesinger. 1979/1982. **Introduction to biological psychology**. Dubuque, Iowa: W. C. Brown Company Publishers.
- Haken, H. 1977/1983. **Synergetics: an introduction: nonequilibrium phase transitions and self-organization in physics, chemistry and biology**. Berlin: Springer-Verlag.
- Huttenlocher, P.R. 1993. "Morphometric study of human cerebral cortex development". In Johnson, M.H. (ed.). **Brain development and cognition: a reader**. Oxford: Blackwell. 112-124.
- Mainzer, K. 1994. **Thinking in complexity: the complex dynamics of matter, mind, and mankind**. Berlin: Springer-Verlag.
- Peat, D.F. 1987. **Synchronicity: the bridge between matter and mind**. Toronto: Bantam Books.
- Pinker, S. 1997. **How the mind works**. London: Allen Lane.
- Popenoe, D. 1980. **Sociology**. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Prigogine, I. and I. Stengers. 1984. **Order out of chaos: man's new dialogue with nature**. Toronto: Bantam Books.
- Puppel, S. 2001. **A bibliography of writings on the acquisition of first language** Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Puppel, S. 2001. **A concise guide to psycholinguistics**. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Puppel, S. 2009. "Remarks on the sustainability of natural languages in the cultural-institutional perspective". In Puppel, S. and M. Bogusławska-Tafelska. (eds.). **New pathways in linguistics 2009**. Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. 275-286.
- Restak, R. 1994. **The modular brain: how new discoveries in neurosciences are answering age-old questions about memory, free will, consciousness, and personal identity**. New York: Touchstone.
- Restak, R. 2001. **The secret life of the brain**. Washington, D.C.: Joseph Henry Press.
- Sorokin, P. 1937. **Social and cultural dynamics**. 4 vols. New York: American Book Company.
- Stevens, J.R. and D.W. Stephens. 2002. "Food sharing: a model of manipulation by harassment". **Behavioral Ecology** 13.3. 393-400.
- Szubka, T. and R. Warner. (eds.). 1994. **The mind-body problem: a guide to the current debate**. Oxford: Blackwell.

von Bertalanffy, L. 1968/1976. **General system theory: foundations, development, applications.** New York: George Braziller.

Zimbardo, P.G. 1985. **Psychology and life.** 12th ed. Glenville, IL: Scott, Foresman.

Uwagi w sprawie konieczności ochrony dziedzictwa kulturowo-językowego, czyli od ojcowizny i ojczyzny do wspólnoty światowej

Stanisław Puppel

1. Zamiast wstępu

Znane nam wszystkim powiedzenie „Obyś żył w ciekawych czasach”, określane często jako starożytna chińska klątwa bądź żydowskie złożenie, a być może maksyma wymyślona jeszcze w pierwszej połowie XX wieku, nie musi wcale oznaczać ani klątwy ani złożenia, lecz odnieść się po prostu do autoświadomości współczesnego człowieka. Mógłby on je przyjąć jako formę zaproszenia do wzięcia aktywnego udziału w wybranych przez siebie wymiarach życia społecznego. W niniejszym krótkim szkicu pragnę przedstawić Czytelnikowi kilka uwag dotyczących jednego z najważniejszych wymiarów owych ciekawych czasów, w jakich przyszło nam żyć. Jest nim kwestia ochrony dziedzictwa kulturowego wytworzonego przez wspólnotę kulturowo-językową, do której bez wyjątku należy każdy z nas, niezależnie od tego, w jakim zakątku globu przychodzi mu żyć. W warunkach globalizującego się świata, co należy rozumieć jako nie mające precedensu „ścieśnianie się świata”, czyli swoistą „kompresję czasu i przestrzeni” (zob. Flejterski i Wahl, 2003) i „wypełnianie się globu” (zob. Bauman, 2007), w warunkach coraz bardziej umownych granic państwowych, pełnej swobody przemieszczania się ludzi do każdego najbardziej oddalonego zakątka naszego globu o każdej porze roku, przepływu i mieszania się lokalnych kultur (plurikulturowości) i języków (plurilingwizmu), zagadnienie posiadania i utrzymywania własnej tożsamości kulturowo-językowej nabiera centralnego znaczenia dla każdego człowieka z osobna jak i dla lokalnej wspólnoty, do której należy z urodzenia (ojcowizna) i świadomego wyboru (ojczyzna), a przez nią dla całej wspólnoty światowej.

Kwestia, o której mowa powyżej, może być określona jako tzw. problem „korzeni”. Wspaniale zdefiniowała ją wybitna polska poetka, Urszula Kozioł (1996), która wypowiedziała się następująco: „Sądzę, że naszym „krajem korzeni” bywa nie tylko samo miejsce urodzenia, ale cały krąg doznań poruszających nas w pierwszych latach życia, a te impulsy biegnące od zewnątrz zakotwiczone bywają tyleż w geograficznej topografii, co i w

historii, w kręgu lektur, pieśni, obrazów, o czym by można właściwie mówić i mówić bez końca”. Poetka porusza tutaj niezwykle ważny wymiar własnej tożsamości kulturowo-językowej każdego człowieka i tego, co się na nią składa. Jest to zagadnienie posiadania przez każdego z nas indywidualnie zróżnicowanej świadomości „wrośnięcia” owymi metaforycznymi i wielowypustkowymi korzeniami w rodzimność. Stąd często stosowane w badaniach fundamentalne pojęcia: kultura rodzima (etniczna lub narodowa), język rodzimy (etniczny lub narodowy), którym sporo uwagi poświęciło zarówno szeroko pojęte kulturoznawstwo jak i językoznawstwo w odcieniu etnolingwistycznym (zob. np. Dudek i Pankalla, 2005; Kalaga, 2007; Greenberg, 1978; Fishman, 1999; Grucza, 2002; Popowska-Taborska, 2002; Gruchmanowa, 2003; Barwińska, 2004).

Zatem problem korzeni kulturowo-językowych to problem przede wszystkim autoświadomości każdego rodzimego użytkownika języka zorganizowanej wokół trzech podstawowych pytań o charakterze niejako epistemologiczno-ontologicznym: (1) „znasz-li ten kraj?”, (2) „powiedz mi, skąd jesteś?”, (3) „co możesz zrobić dla ochrony swojego dziedzictwa kulturowo-językowego?”. Jest on bowiem władny, na podstawie skonstruowanej przez siebie tożsamości jednostkowej, zdecydować o tym, jak pełna (bądź też niepełna) będzie jego odpowiedź na każde z tych pytań. Tak więc na pytanie poety: „znasz-li ten kraj?” oraz na pytanie „skąd jesteś?” odpowiedzieć można dwojako, a więc w odniesieniu do „małej ojczyzny”, często kojarzonej z ojcowizną, zatem niejako linearnie od ojcowizny do ojczyzny, jak to wspaniale uczynił autor Marsza Kaszubskiego, Hieronim Derdowski, mówiąc: „Nie ma Kaszub bez Polonii, a bez Kaszub Polski” (Nima Kaszub bez Pòlonii, a bez Kaszub Pòlsczi), bądź punktowo w wymiarze wspólnoty większej, narodowej, jak to uczyniła cytowana powyżej Urszula Kozioł. W przepięknym wierszu pt. „O sobie samej do potomności” (1989) tak oto powiedziała:

Ojczyznę zawsze noszę przy sobie i okazuję na żądanie.

Nie wyobrażam sobie żadnej z nią rozłąki.

Czasami wyprowadzam ją na spacer, niech się przewietrzy

Zwłaszcza że zmiana klimatu także i jej

Robi dobrze.

Podróże kształcą.

Zawsze mamy sobie nawzajem mnóstwo do powiedzenia

Co nie znaczy, że we wszystkim się ze sobą zgadzamy

Ale krew moja na wyrywki zna jej cały alfabet

*Aż do najmniejszej dziejów zgłoski
I każde źdźbło jej mownej wniebogłośnie łąki
Nie tylko mi faluje w oczach
Ale i w czubkach palców.*

Z kolei inny wybitny przedstawiciel polskiej sceny literackiej, Jarosław Iwaszkiewicz, dał w swoich *Podróżach do Polski* (1977) na powyższe pytanie odpowiedź o charakterze, który można określić jako kołowy, prezentując swoje rozumienie wrośnięcia w kulturę narodową w sensie zróżnicowania topograficzno-kulturowego pozwalającego na swobodny ruch po wielorakości i bogactwie wytworzonych w toku społecznego bytowania ośrodków kultury lokalnej bądź narodowej.

Tak więc fundamentalny dla każdego człowieka problem korzeni można zdefiniować jako jego własną tożsamość złożoną z zachowanego w pamięci obrazu własnego miejsca w świecie, zrozumienia dla historii i tradycji, także przywiązania do języka zarówno „większego” (narodowego) czy „mniejszego” (np. dialektu, gwary), oraz gotowości do utrzymywania tego konglomeratu jako podstawy do najszerszego z możliwych uczestnictwa w kulturze, a więc w wymiarze całej wspólnoty ludzkiej. Takie właśnie połączenie lokalności z cechami uniwersalnymi, znane np. w socjologii przynajmniej od lat 90-tych XX wieku jako „glokalność” (tj. globalna lokalność zorganizowana w linearny wzorzec: ojcowizna → ojczyzna jako wspólnota narodowa → wspólnota światowa i wyrażona za pomocą znanej formuły: *think globally, act locally*), wydaje się być właściwym podejściem do poruszanego w niniejszym szkicu problemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Niezwykle ważna jest w świetle powyższego pojęcia odpowiedź na trzecie z postawionych powyżej pytań, zwłaszcza jeśli dotyczy owej małej ojczyzny, często kojarzonej z ojcowizną, miejscem własnych narodzin, miejscem inicjacji jednostkowo-społecznych, oraz jak mówi poetka „całego kręgu doznań poruszających nas w pierwszych latach życia”. W tym przypadku możemy mieć do czynienia zarówno z jednostkowymi przykładami przywiązania poszczególnych jednostek ludzkich do owego unikalnego punktu na Ziemi jak i świadomie podejmowanymi grupowymi działaniami na rzecz tego miejsca, niemniej zawsze w kontekście większej całości. Należy w tym miejscu podkreślić, że obydwa sposoby manifestowania swego przywiązania do lokalności kulturowo-językowej są niezwykle cenne dla utrzymywania i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz własnej tożsamości właśnie w perspektywie glokalności. Perspektywa ta, jakkolwiek może z jednej strony stwarzać wrażenie preferującej „rozsypane doświadczenie tożsamości” (zob. Kuncze, 2007), jest jednak

z drugiej strony niezwykle cenna dla każdego uczestnika kultury, komu bliskie są działania, zarówno indywidualne jak i zbiorowe, nakierowane na zachowanie dziedzictwa kulturowego danej wspólnoty lokalnej czy narodowej.

Należy zatem w świetle powyższych ustaleń przyjąć logiczne stanowisko, zgodnie z którym każde działanie na szczeblu lokalnym o charakterze obejmującym zachowanie dziedzictwa kulturowo-językowego, mieć będzie zawsze charakter lokalno-globalny, niejako niezależnie od jakości tego działania. Zatem konieczność ochrony dziedzictwa kulturowego małych ojczyzn, w tym także ochrona wszelkich przejawów działalności językowej jej uczestników, jawi się jako wymagająca zaistnienia i zsynchronizowania dwóch podstawowych czynników: ewentualnego zwiększenia liczby osób bezpośrednio zainteresowanych prowadzeniem takiej działalności oraz zwiększenia jakości tej działalności.

Z wielką zatem radością przyjmować należy rosnącą wśród członków wspólnot lokalnych w skali całego kraju świadomość prowadzenia rekonstrukcji, konserwacji i dalszego rozwijania w oparciu o lokalny potencjał ludzki wszelakich przedsięwzięć kulturalnych (np. spisywania wydarzeń historycznych związanych z lokalnymi społecznościami, mitów, legend, obyczajów, rytuałów, pieśni, podań ludowych, tańców, rekonstrukcji strojów regionalnych, ginących regionalnych form językowych, konkursów recytatorskich, przepisów kuchni regionalnych, przepisów i receptur zielarskich, etc.). Ich bowiem stale rosnący udział w rozwijaniu świadomości lokalnej połączony z dzisiejszą łatwością drukowania i szerokiej dystrybucji przyczynia się w sposób zdecydowany do tworzenia swoistej „wspólnoty praktyk konserwacyjnych” (ang. *community of practice*, zob. Eckert i McConnell-Ginet, 1999) skierowanych w stronę lokalnej kultury i języka, a tym samym globalnego podnoszenia ważności tejże kultury i jednoczesnej ochrony swoistej „tężyzny” lokalnego języka, dialektu czy gwary. Dodać należy w tym miejscu, że tej nad wyraz korzystnej dla lokalnych kultur tendencji towarzyszą dzisiaj wyraziste działania gremiów międzynarodowych nacechowane wyraźną troską o zachowanie jak największej liczby kultur i języków lokalnych (regionalnych) wobec nasilającego się procesu globalizacji (zob. np. Puppel, 2007a), który niesie z sobą realne niebezpieczeństwo nie tylko zmarginalizowania ale wręcz usunięcia, wielu kultur i języków lokalnych, tym samym zubożenia kulturowo-językowego zróżnicowania ludzkości. Należy tu zatem wymienić tak podstawowe dokumenty o charakterze globalnym jak: *Universal Declaration of Human Rights*, *Universal Declaration of Linguistic Rights*, *Universal Declaration on Cultural Diversity*, czy podstawowe polskie dokumenty o charakterze państwowym jak: *Ustawa o*

języku polskim czy *Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*.

Dokumenty, o których mowa, wraz z całą gamą innych dokumentów o charakterze zarówno ponad narodowym i ponad państwowym jak i w wymiarze poszczególnych organizmów państwowych, pozwalają zarysować wyraźną odpowiedź na podstawowe pytanie: „jak ochronić tożsamość kulturową jednostek ludzkich i lokalnych społeczności?” Odpowiedź ta może mieć następujący kształt: tożsamość kulturową, o której mowa, można najlepiej chronić poprzez utrzymywanie odpowiednio rozwiniętej świadomości i stałą działalność lokalnych środowisk kulturowo-językowych stanowiących organiczną część globalnego dziedzictwa kulturowo-językowego. Tylko tak, poprzez staranną i nieustanną pielęgnację lokalnych zasobów kulturowo-językowych, można będzie zagwarantować ich ciągłość poprzez pokolenia, zachowując jednocześnie żywotność ekologicznie zdrowej zasady kulturowo-językowego zróżnicowania całej wspólnoty ludzkiej. Tak więc globalność jako szerokie pojęcie wypracowane na interdyscyplinarnym gruncie m. in. takich dziedzin jak: socjologia, antropologia, etnografia, językoznawstwo, historia i ekologia, pozwala ostatecznie zaproponować zasadę zachowania tożsamości poprzez różnorodność jako podstawę dla wszelkich działań ochronnych w zakresie kultur i języków lokalnych.

2. Niektóre wybitne przykłady działań (zwłaszcza badań naukowych) nastawionych na ochronę kultury lokalnej, języków lokalnych, dialektów i gwar Pomorza Gdańskiego

Szkic niniejszy nie byłby pełen bez przynajmniej skrótowego podania wybranych przykładów znakomitej, stojącej na wysokim poziomie merytorycznym, działalności naukowej niektórych wybitnych przedstawicieli językoznawstwa polskiego, etnografii i historii skierowanych w stronę eksploracji niewątpliwego bogactwa kulturowo-językowego regionu Pomorza Gdańskiego. Bez tych pomnikowych osiągnięć nie byłoby dzisiejszych, miejmy nadzieję, że na stałe już zadomowionych, nieustannie wzbogacanych liczbowo i jakościowo wysiłków ze strony rosnącej liczby badaczy językoznawców, etnografów i historyków regionalistów zbierania i tym samym scalania różnych fragmentów wiedzy o lokalnych kulturach, dialektach i gwarach, w tym szczególnym przypadku dotyczących Pomorza Gdańskiego, w bardziej jednolity i tym samym bardziej wyrazisty obraz bogatej kultury lokalnej mającej przecież swój udział w ogólnym bogactwie polskiej kultury narodowej jak i tężyznie współczesnego języka polskiego (zob. Puppel, 2007b).

Ogólny obraz wyłaniający się z analizy tych publikacji zawiera dość szczegółowy zestaw środków stosowanych celem ochrony języków lokalnych, dialektów i gwar

mieszczących się w zaproponowanej powyżej zasadzie zachowania tożsamości poprzez różnorodność. Obejmuje on bądź opisuje następujące środki: tworzenie zasad ortografii dla danego języka lokalnego (np. kaszubskiego), tworzenie słowników i leksykonów, tworzenie i zachęcanie do tworzenia pomników literatury, wszechstronna analiza i archiwizowanie zasobów mówionych i pisanych, wreszcie również aspekt stosowany w postaci coraz szerszego prowadzenia nauczania elementów kultury lokalnej, dialektów i gwar w szkołach. Dodać także należy, że publikacje, o których mowa, stanowiły i stanowią swoisty magnes i drogowskaz dla wielu obecnie czynnych jak i przyszłych miłośników spojrzenia na kulturę i język od strony regionalnej, a więc od strony owej „małej ojczyzny”, jakże ważnej dla kształtowania tożsamości każdego człowieka.

Tak więc w grupie licznych językoznawców polskich zajmujących się problematyką regionalną, pomorską, w pismach których znaleźć można wymienione powyżej środki ochrony kultur i języków, dialektów i gwar lokalnych, należy wymienić takie osoby jak: Kazimierz Nitsch, Ludwik Zabrocki, Bernard Sychta, Hanna Popowska-Taborska, Edward Breza, Zuzanna Topolińska, Hubert Górniewicz, Jerzy Treder. Z kolei w grupie historyków i etnografów należy wymienić takie osoby jak: Marian Biskup, Izidor Gulgowski, Gerard Labuda, Józef Borzyszkowski, Józef Milewski. Przedstawione w części bibliograficznej szkicu prace wymienionych badaczy stanowią tylko niewielką część szerokiego strumienia piśmiennictwa, do którego zainteresowane osoby mogą swobodnie sięgnąć i poprzez te publikacje sięgnąć po dalsze prace odzwierciedlające całą interdyscyplinarną mozaikę działalności naukowej nastawionej na kompleksowe kulturowo-językowe penetracje regionalne. Ich wspólny dalekosiężny cel, a więc zachowanie dla potomności zasobów kultur i języków lokalnych, dialektów i gwar, najlepiej oddać można za pomocą terminu „konserwacja kulturowo-językowa”, który to termin, tak jak to ma miejsce w przypadku „biokonserwacji”, terminu stosowanego w ekologii na określenie środków stosowanych dla zachowania różnorodności biologicznej, wydaje się najlepiej i najbardziej precyzyjnie odpowiadać temu wielkiemu zbiorowemu zadaniu, jakim jest aktywna ochrona dziedzictwa kulturowo-językowego określonej wspólnoty lokalnej w ciągle jeszcze bogatej tkaninie tworzonej przez różne wspólnoty kulturowo-językowe razem tworzące wspólnotę światową.

Wybrana bibliografia:

Akty strzeliste o miejscu urodzenia. Z Urszulą Koziół rozmawia Piotr Szewc, [w:] *Nowe Książki 1996*. Nr 10, 1996, s. 7-8.

Bauman, Z. O tarapatach tożsamości w ciasnym świecie, [w:] *Dylematy wielokulturowości*, red. W. Kalaga, Kraków: Universitas, 2007, s. 13-39.

Barwińska, M. Językowe wykładniki tożsamości etnicznej, [w:] *Język Polski LXXXIV*, Z. 2, 2004, s. 88-97.

Biskup, M. *Historia Bydgoszczy*, Tom I, Poznań: PWN, 1991.

Biskup, M. *Historia Bydgoszczy*, Tom II, Bydgoszcz: Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, 1999.

Biskup, M. *Historia Torunia*, Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu, 1999-2003.

Borzyszkowski, J. *Aleksander Majkowski (1876-1938). Biografia historyczna*, Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2000.

Borzyszkowski, J., J. Mordawski i J. Treder. *Historia, geografia, język i piśmiennictwo Kaszubów*, Gdańsk: Instytut Kaszubski, 1999.

Breza, E. *Nazwiska Pomorzan: pochodzenie i zmiany*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2000-2004.

Breza, E. i J. Treder. *Gramatyka kaszubska. Zarys popularny*, Gdańsk, 1981.

Dudek, Z.W. i A. Pankalla. *Psychologia kultury. Doświadczenia graniczne i transkulturowe*, Warszawa: ENETEIA, 2005.

Eckert, P. i S. McConnell-Ginet. New generalizations and explanations in language and gender research, [w:] *Language in Society* 28.2., 1999, s. 185-201.

Fishman, J.A. (red.). *Handbook of language and ethnic identity*, Oxford: Oxford University Press, 1999.

Flejterski, S. i P.T. Wahl. *Ekonomia globalna. Synteza*, Warszawa: Diffin, 2003.

Górniewicz, H. *Toponimia powiatu starogardzkiego*, Wrocław: Ossolineum, 1985.

Gruchmanowa, M. *Gwary w Ojczyźnie i na obczyźnie*, Poznań: Biblioteczka Poznańskich Studiów Polonistycznych. Seria Językoznawcza 18, 2003.

Grucza, F. Język (narodowy) – tożsamość (narodowa) – integracja europejska, [w:] *Zmiany i rozwój języka oraz tożsamości narodowej – trendy w procesie integracji europejskiej*, red. E. Jeleń, M. Rauen, M. Świątek i J. Winiarska, Kraków, 2002.

Iwaszkiewicz, J. *Podróże do Polski*. Warszawa: Zysk i S-ka, 1977/2009.

Kalaga, W. (red.). *Dylematy wielokulturowości*, Kraków: Universitas, 2007.

Kozioł, U. *Żalnik*, Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1989.

Kunce, A. Zlokalizować tożsamość, [w:] *Dylematy wielokulturowości*, red. W. Kalaga, Kraków: Universitas, 2007, s. 79-95.

Labuda, G. *Kaszubi i ich dzieje*, Gdańsk: Oficyna Czac, 1996.

Labuda, G. *Historia Kaszubów w dziejach Pomorza*, Tom 1: *Czasy średniowieczne*, Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2006.

Milewski, J. *Dzieje wsi powiatu starogardzkiego*, Gdańsk, 1968.

Nitsch, K. *Dialekty języka polskiego*, Wrocław, 1915/1957.

Nitsch, K. Friedrich Lorentz, [w:] *Język Polski XXII*, 1937, s. 97-101.

Nitsch, K. Friedrich Lorentz, [w:] *Język Polski XXIII*, 1938, s. 30-31.

Nitsch, K. *Ze wspomnień językoznawcy*, Kraków: Polskie Wydawnictwo Naukowe, 1960.

H. Popowska-Taborska, *Kaszubszczyzna – zarys dziejów*, Warszawa: PWN, 1980.

Popowska-Taborska, H. Integracja małych społeczności językowych w dobie wielkiej integracji europejskiej (na przykładzie Kaszubów), [w:] *Zmiany i rozwój języka oraz tożsamości narodowej – trendy w procesie integracji europejskiej*, red. E. Jeleń, M. Rauen, M. Świątek i J. Winiarska, Kraków, 2002, s. 11-13.

Puppel, S. (red.). *Ochrona języków naturalnych*, Poznań: UAM, 2007a.

Puppel, S. Tężyzna języków naturalnych, [w:] *Dyskurs wielokulturowy*, red. H. Chałacińska-Wiertelak i K. Kropaczewski, Łódź: Drukarnia i Wydawnictwo „PIKTOR”, 2007b, s. 7-15.

Sychta, B. *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, Tomy 1-7, Wrocław: Ossolineum, 1967-1976.

Sychta, B. *Słownictwo kociewskie na tle kultury ludowej*, Tomy 1-3, Wrocław: Ossolineum, 1980.

Topolińska, Z. *A historical phonology of the Kashubian dialects*, The Hague: Mouton, 1974.

Zabrocki, L. Gostycyn i Cekcyn, [w:] *Slavia Occidentalis* XI, 1932, s. 72-80.

Zabrocki, L. Charakterystyka językowa Pomorza, [w:] *Tygodnik o Pomorzu*, 1933, s. 162-179.

Zabrocki, L. *Gwara Borów Tucholskich. Szkic historyczno-genetyczny*, [w:] *Prace Komisji Filologicznej* 7.1, Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1934.

Zabrocki, L. Gwara Borów Tucholskich. Granica gwarowa między Borami Tucholskimi, Kaszubami i Kociewiem, [w:] *Slavia Occidentalis* XVI, 1937, s. 4-48.

Zabrocki, L. O Słowińcach i Kaszubach Nadłabskich, [w:] *Jantar* V/3, 1947, s. 201-206.

Zabrocki, L. O ustalaniu nazewnictwa, [w:] *Tygodnik Wybrzeża* 3/44, 1947, s. 2-2.